

Hergebruik decors en kostuums

Hoe de podiumkunstensector steeds duurzamer wordt

De levensduur van een decor varieert van één seizoen tot een paar jaar. Daarna verdwijnt het in een opslag waar het vaak alleen in geval van een reprise nog een keer uitkomt. Of het wordt afgevoerd als afval. En dat is best jammer want decors zijn vaak gemaakt van kostbare materialen die prima hergebruikt kunnen worden. Om dat hergebruik te stimuleren liet VANG Buitenshuis samen met de Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK) een verkenning uitvoeren. Het doel: inzicht krijgen in de huidige status, maar vooral ook kijken naar kansen die dit hergebruik kunnen vergroten.

Decors redden van de stort

Hoe verhoudt de podiumkunstensector zich tot de hedendaagse klimaatrichtlijnen? En: Hoe kom je als branche in lijn met de klimaatdoelstellingen van Parijs. Dat vroeg Ryanne de Boer zich af toen ze in 2023 als kwartiermaker duurzaamheid bij branchevereniging de NAPK aan de slag ging. Want als de rest van de wereld moet veranderen, dan moet de wereld van de podiumkunsten meedoen. Zeker omdat er in deze branche ontzettend veel materiaal wordt gebruikt, voor decors, kostuums en

rekwisieten. De gemiddelde levensduur van een decor en kostuum is twee jaar. Alleen als een gezelschap voorstellingen langdurig op het repertoire houdt, of als er sprake is van een reprise, worden decors in hun geheel opgeslagen. Wanneer de opslag vol dreigt te raken en er geen nieuwe bestemming voor (een onderdeel) wordt gevonden, dan rest de stort.

© Bart Grietens. Gong en de vier neuzen - Orkaan

Verkenning hergebruik toneelbeeld

Eeuwig zonde. Zo vonden ze ook bij VANG Buitenshuis - een programma van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat dat de kantoor-, winkel- en dienstensector (KWD-sector) helpt bij een circulaire bedrijfsvoering. De cultuursector is een van de sectoren waar VANG Buitenshuis zich op richt. En omdat de NAPK het jaar 2023 tot Jaar van de duurzaamheid had uitgeroepen, besloot VANG Buitenshuis in samenwerking met de NAPK tot een verkenning. Eind vorig jaar verscheen het rapport: [*In de ideale wereld is het vandaag feest... Verkenning hergebruik toneelbeeld VANG Buitenshuis.*](#)

Inzicht in hergebruik

“Het doel van de verkenning was: meer inzicht krijgen in huidig hergebruik van decors, kostuums en rekwisieten. En zicht krijgen op mogelijke kansen om hergebruik in de sector te stimuleren”, zegt Joep van Zuijlen, adviseur circulaire economie en afval bij VANG Buitenshuis. De verkenning is uitgevoerd door middel van enquêtes onder de NAPK-leden aangevuld met enkele individuele interviews en

groepsinterviews onder een selectie van de geënquêteerde leden. Voor de volledigheid werden ook relevante ketenpartijen als transporteurs, beheerders van opslag, platformbeheerders bevestigd.

Het Engelse Theatre Green Book als inspiratie

“Voor de indeling van het rapport hebben we ons laten inspireren door het Theatre Green Book”, zegt Ryanne. “Dat boek is in Engeland tijdens corona ontwikkeld en brengt alle kennis en expertise op duurzaamheid in de podiumkunstensector bijeen. Een van de kernprincipes is het stapsgewijs uit faseren van nieuwe of ‘ruwe’ materialen. Het bevat oneindig veel kennis, maar ook toepassingen waarmee partijen zelf aan de slag kunnen. Binnenkort verschijnt een update en komt er een Nederlandse versie zodat we er hier ook ons voordeel mee kunnen doen. Het sluit namelijk naadloos aan op de aanbevelingen die voortkomen uit het rapport.”

Knelpunten voor het hergebruik

De thema's in het Green Book luiden: Inkoop en Samenwerking, Materialen, Transport en Opslag. Per thema brachten onderzoekers van de Green Leisure Group – die de verkenning uitvoerden – knelpunten in kaart die het hergebruik van materialen momenteel verhinderen. Zo zagen zij dat er bij de meeste instellingen – een uitzondering daargelaten - beleid ontbreekt dat de inkoop van hergebruikte materialen stimuleert. Ook wordt er maar bar weinig materiaal uitgeleend tussen instellingen onderling, omdat men bang is voor schade. Een andere belangrijke reden voor het ontbreken van samenwerking is het gebrek aan een (financiële) prikkel om materialen te hergebruiken. En *last but not least* ontbreekt er een breed gedragen platform waarop vraag en aanbod samenkomen.

Anders ontwerpen en meer samenwerken

Wat betreft de materialen zien we dat veel decor- en kostuumontwerpers nog te weinig ervaring hebben met werken met bestaande materialen. Dit vereist een behoorlijk andere aanpak, namelijk bij je ontwerp uitgaan van iets wat al bestaat in plaats van een leeg vel. Waar dit al wel gebeurt, zoals bij gezelschappen als Holland Opera en Oorkaan, vindt dit nog te veel versnipperd plaats. “Het zijn voornamelijk kleinschalige initiatieven die binnen hun eigen organisatie hergebruiken” weet Joep. “De samenwerking met andere organisaties ontbreekt. En dat hebben we juist nodig

om dit op een hoger plan te tillen.” Spelbreker bij de mogelijkheid tot zo'n samenwerking – dus overnemen of lenen van elkaars decors – is het auteursrecht. Mag je bijvoorbeeld zomaar iets veranderen aan een bestaand decor? Als mensen dit niet goed weten, kiezen ze vaak het zekere voor het onzekere en gaan over op de aanschaf van nieuw. Zo blijkt uit het rapport.

Onbekend welke materialen beschikbaar zijn

Een ander struikelblok is dat veel organisaties zelf niet eens weten wat er allemaal in hun eigen opslag zit. Laat staan dat ze weten wat een andere organisatie te bieden heeft. En er is doorgaans geen budget om dat goed te inventariseren. Ryanne: “Na corona zijn veel gezelschappen hun financiële buffers kwijt. Al het geld gaat momenteel zitten in het realiseren van voorstellingen. Hierdoor is er bijna geen data bekend van materialen die eventueel beschikbaar zijn.”

Doorpakken op de samenwerking

De verkenning laat zien welke knelpunten er zijn die het circulaire gebruik van decors en kostuums verhinderen. Daarnaast ontdekte Green Leisure Group een aantal kansen en oplossingsrichtingen waar we met z'n allen mee aan de slag kunnen. Die worden door VANG Buitenshuis, de NAPK en het ministerie van OCW verder bestudeerd en aangepakt. VANG Buitenshuis als kennispartner, de NAPK als boodschapper richting de achterban en het ministerie van OCW als ondersteuner bij het opstellen van beleid. De samenwerking tussen de 3 partijen gaat goed en smaakt naar meer, want ze kunnen elkaar goed versterken.

Haalbaarheid deelplatform verkennen

In het veld zelf kan een stuurgroep bestaande uit leden van brancheorganisaties, ontwerpers, decorbouwers en een it-organisatie de huidige activiteiten onderzoeken en op basis daarvan een Programma van Eisen opstellen voor een breed gedragen deelplatform voor de hele sector. Of voor het uitbreiden of omarmen van een bestaand platform. Maar dan moet wel duidelijk zijn wie dat soort activiteiten binnen een organisatie gaat beheren, want ook dat kost tijd en geld.

Andere keuzes maken bij een project

“Ondertussen willen we met het delen van kennis en goede voorbeelden in het Nederlandse Theatre Green Book vooral laten zien wat de mogelijkheden zijn”, zegt Ryanne. “Beter en anders produceren, is vooral een kwestie van andere keuzes en afspraken maken bij aanvang van een project. Denk aan een verschuiving van materiaalkosten naar personeelskosten waarmee mensen vrijkomen. Als iedereen dat doet, ontstaat er een vraag en kunnen we stappen maken richting een gezamenlijk platform.”

Onzekerheid wegnemen over auteursrecht

Wat betreft het wegnemen van onzekerheden over auteursrecht, gaat VANG Buitenshuis helpen. Joep: “We hebben met OCW afgesproken dat wij uitzoeken wat juridisch gezien wel/niet kan indien auteursrecht wel/niet van toepassing is bij decorstukken of kostuums. We proberen dat vast te leggen in standaard voorbeelddocumenten waarmee partijen duidelijke afspraken kunnen maken onderling. Zo proberen we de onzekerheid weg te nemen, waardoor partijen het beter aandurven om te werken met bestaand materiaal.”

En daarmee lijkt het alsof de eerste voorzichtige stappen worden gezet naar een nieuw systeem waarbij zoveel mogelijk materiaal wordt gedeeld en hergebruikt. De voorbeelden in de kaders bieden ondertussen hoop op een goede afloop.

Een vaste ontwerper en bouwer in één

“Wij hergebruiken al jaren onze eigen decors en materialen. Ons geheim? Een vaste decorbouwer die bovendien onze decors ontwerpt. Zodra een voorstelling is afgelopen slaat deze Douwe Hibma onze decors op in zijn eigen gigantische loods. Daardoor weet hij precies wat er beschikbaar is als hij een nieuw decor voor ons ontwerpt. Voor dat ontwerp kijken we eerst in de loods. Wat ligt er en is geschikt voor een nieuwe voorstelling? Douwe werkt graag met ijzer en hout en dat is prima materiaal om te hergebruiken. Soms worden stukken hergebruikt door andere gezelschappen, zoals theatergroep Vis-a-Vis of het Laagland. Zij werken ook graag met die materialen. En af en toe nemen we zelf iets over, bijvoorbeeld van Opera Zuid, waar Douwe ook voor werkt. Oorspronkelijk was het was voor ons een financieel gedreven oplossing, want het scheelt veel geld om zo te werken. Maar inmiddels vinden we het duurzame aspect minstens zo belangrijk.”

Joke Hoolboom – algemeen directeur Holland Opera

© Ben van Duin – Odizee – Holland Opera.

Dit decor is in 2006 gebouwd voor ‘Goud’ (gespeeld in 2007 en 2008). Voor de kerstperiode ‘22-’23 van Odizee is het aangepast met graffiti en andere gerecycleerde attributen uit de opslag. Deze jeugdopera draait meerdere voorstellingen in najaar 2024.

Eén decor voor drie voorstellingen

“Drie jaar geleden zagen we een presentatie van het NAPK over het Theatre Green Book en dat deed ons realiseren dat we echt duurzamer moesten werken. Niet meer

elke productie een nieuw decor en nieuwe kostuums. We zijn toen heel systematisch aan de slag gegaan met een model van het NAPK. Zo gaven we onze kostuumontwerpers andere opdrachten. We vroegen niet meer om kostuums, maar om duurzame kostuums. Ze kwamen met fantastische ideeën met gebruik van bestaande materialen. Ook nemen we sindsdien de woonplek van musici en daarmee hun reisafstand mee in onze keuze. Aan de decorontwerper gaven we destijds de opdracht om iets te ontwerpen wat we voor minstens drie producties konden gebruiken. En dat is gelukt. Met kleine veranderingen en lichteffecten creëren we steeds weer nieuwe beelden met hetzelfde materiaal. Het beeld is misschien iets abstracter, maar het feit dat het duurzaam is, geeft veel voldoening. Financieel schieten we er niet veel mee op. Wat we besparen op materiaal, geven we nu uit aan uren. Want circulair werken is wel arbeidsintensiever.”
Mariateresa Buttarelli – manager tourproductie Muziekgezelschap Orkaan

© Bart Grietens – Vier! – Orkaan.